

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Woord en wetsteen: beschouwingen over schrijven op het snijvlak van kunst en wetenschap

Rasker, M.N.A.

Citation

Rasker, M. N. A. (2022, October 18). *Woord en wetsteen: beschouwingen over schrijven op het snijvlak van kunst en wetenschap*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3484291>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3484291>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

1.

HOOGMOED

Ik ga mijn eigen onderzoek overbodig maken.¹

Dat zit zo: ik had gewild dat het boek dat ik nu ga schrijven had bestaan voordat ik aan mijn onderzoek begon; voordat ik aan het schrijven van dit boek begon. Het had de weg vrijgemaakt om te doen wat ik graag doe: fabuleren. Maar dat boek bestaat niet. En voor zover het onderzoek dat ik hierin wil vatten wel bestaat, komt het me even fragmentarisch voor als mijn eigen gedachten erover; als mijn eigen archief.

Dus ga ik het nu schrijven.²

Now, for someone who writes, who has chosen to write, that is to say, for someone who has *experienced the jouissance, the joy of writing* ... there can be no other *Vita Nova* (or so it seems to me) than the discovery of a new writing practice. Of course, one can imagine changing topic, doctrine, theory, philosophy, method, belief ... But to change idea's is banal; it is as natural as breathing. [...] Therefore, for someone who has written, the domain of the *Vita Nova* can only be that of writing: the discovery of a new writing practice.³

Dat wil ik graag van hem aannemen, Roland Barthes is al jaren een goede vriend. Maar onderwijl kom ik niet verder, gehinderd door mijzelf in een zoektocht naar een krantenknipsel dat lang op het prikbord boven dit bureau heeft gehangen en dat in een vlaag van vernieuwingsdrang sneuvelde; verplaatst naar een mapje zus-of-zo; verdwenen tussen de bladzijden van een opschrijfboekje.

(Kennelijk is mijn archiefsysteem niet op orde, anders zou ik nu niet zo naarstig hoeven zoeken waar het is gebleven. Dacht ik het te kunnen verplaatsen omdat het gemist kan worden? Niet dus.)

Het tekstje is een fragment dat ik jaren geleden uit de krant scheurde. Het beschrijft een hoog, smal pad (ik stel me er een morene bij voor) met aan de ene zijde het ravijn van de “hoogmoed”, maar wat—welk woord—aan gene zijde van het smalle pad ligt is me ontschoten: nederigheid? Ootmoed?

Ik weet nog dat het eindigt met een vriendelijke aansporing, in de trant van: ‘Ga nu! Beloop het smalle pad! Het ga u goed.’ Geen wonder dat ik het node mis.

1 | Dit is niet de best denkbare openingszin. ~~Als wat erop volgt niet het beoogde resultaat oplevert — een onderzoek dat kennelijk door zichzelf overbodig gemaakt wordt — is het een holle frase die achterwege mag blijven.~~ Blijkt wat hierna volgt wel de inzet in te lossen, dan kan de zin evengoed met terugwerkende kracht worden geschrapt. Toch: zonder deze zin, zonder dit al dan niet fictieve begin, zou niets begonnen zijn. →

2 | Het kennelijk gemis verradt enig voorwerk: dat het werk zich ophoudt in het artistieke domein van het geschreven woord, en dat het een onderzoek betreft binnen de academische traditie en binnen het onderzoek in en door de kunsten (zie Michael Biggs en Henrik Karlsson, red., *The Routledge Companion to Research in the Arts*, 2011; Corina Caduff en Tan Wälchli, red., *Artistic Research and Literature*, 2019; Graeme Harper, ‘Creative writing: words as practice-led research’, 2008; Paul Magee, ‘Alternative futures for the creative writing doctorate (by way of the past)’, 2020; Jen Webb en Donna Lee Brien, “Agnostic thinking”: creative writing as practice-led research’, 2008; Jen Webb en Donna Lee Brien, ‘Addressing the “ancient quarrel”: creative writing as research’, 2011). →

3 | Roland Barthes, *The preparation of the novel. Lecture Courses and Seminars at the Collège de France (1978-1979 and 1979-1980)*, 2011: pp. 5-6 (oorspronkelijke cursivering).

Omdat ik mij inbeeld zónder niet verder te kunnen schrijven⁴ haal ik mijn archief overhoop, dat onder meer bestaat uit bruine kartonnen dozen met in viltstiftletters de inhoud erop geschreven: BOEK, BRIEVEN, SCHRIFTJES, PROJECT, ONGEPUBLICEERD, enzovoort. Zonder mijn werkgeheugen (het alledaags geheugen is minder accuraat) zou geen mens de weg weten in dit woud van papieren dat zich in de loop van jaren als het ware vanzelf heeft geschikt naar intrinsieke ordeningsprincipes—ogenschijnlijk buiten mijn wil en ingrijpen om.

Welke die zijn? Hoe ze werken?

Daar zal ik over nadenken. Dat zijn geen onbelangrijke vragen.

Voor nu echter speelt onrust mij parten, bovenal een knagend gevoel van tekortschieten; van kostbare tijd die tussen de raderen van het alledaagse wordt vermalen tot het gruis dat Leven heet.

Op zoek naar die ene snippet tekst en, in het spoor daarvan, op zoek naar een aanwijzing waar ik zou kunnen zoeken (op zoek naar logica en samenhang in de verzameling teksten) glijden mijn vingers langs ruggen en ruggetjes van boeken en brochures op de Plank.⁵

Amos Oz' gebundelde colleges *Zo beginnen verhalen*. Catalogi van RijksacademieOPEN. Een vergeelde pocket *Kassandra* van Christa Wolf: *Frankfurter Poetik-Vorlesungen* staat in het binnenwerk, mei 1983. Edward Saïds *Beginnings. Intention and Method*. Andrei Tarkovski's *De verzegelde tijd*. Een BBC documentaire op dvd, *Mapping the World*. Geestig: EYE International Conference 2018: *Activating the Archive*.

De opgewekte willekeur van de verzameling materiaal waarmee ik me omring⁶ ("eclectisch" zou hier beter staan, klinkt immers *programmatisch*), neemt de vergeefsheid niet weg van alles wat, aangejaagd door zo veel schoonheid, door mij eens is gedacht maar niet geschreven; verhalen die niet zijn uit-verteld omdat ik er uiteindelijk niet in geloofde of, vaker nog, verhalen waar ik niet aan begon uit twijfel over de goede afloop.ⁱ

Veel ervan is terug te vinden in die bruine kartonnen archief-dozen met BRIEVEN, SCHRIFTJES, PROJECT, enzovoort op het

4 | Dit soort "intuïties" of ogenschijnlijk irrelevante terzijdes kan ik maar beter serieus nemen: soms een aanwijzing, soms richtinggevend. Het kan een vals spoor blijken, vandaar dat ik geneigd ben zo'n terzijde in eerste instantie klein te houden. Het kan ook het begin zijn van een relevant (zij-)spoor dat zich aanvankelijk vrij ongearticuleerd aandient; vandaar dat ik er evengoed nota van neem in de wetenschap dat ik het later altijd nog kan schrappen. Het stadium waarin het schrijven zich bevindt is daarbij cruciaal. Naarmate het weefsel van de tekst / vertelling / redenering hechter wordt en het patroon als het ware meer zichtbaar, wordt het lastiger die ene valse draad er alsnog uit te trekken zonder schade te berokkenen aan de structuur. →

5 | "Plank" is, evenals de kartonnen dozen, onderdeel van Archief en niet van de boekenkast, ofschoon op Plank net zo goed boeken staan. →

6 | 'I'll begin with the standard disclaimer. I am a writer and a reader, and that's about it. I'm not a scholar or a literary theoretician, and any such notions that have wandered into this book have got there by the usual writerly methods, which resemble the ways of the jackdaw: we steal the shiny bits, and build them into the structures of our disorderly nests' (Margaret Atwood, *Negotiating with the Dead. A Writer on Writing*, 2002 : pp. xviii-xix). →

deksel geschreven, alsof het opschrift in klein-kapitaal
alsnog gravitas verleent aan de vluchtigheid van onuitgewerkte
gedachten; het opschrift als bezegeling van... tja, van wat
eigenlijk? Intenties? Bewaardrift? Los zand?
Of mag ik het anders zien? Vormen deze dozen met schrijfsels
ook een ‘wachten en uitrusten’ tussen twee / tussen talloze
verkenningen?⁷

“Vergeefsheid” is trouwens niet het goede woord. *Sediment* is
een betere benaming van de tijd die zich in al dat papier heeft
opgehoopt: afzetsel, neergedwarreld en bezonken, links en
rechts van het hoge, smalle pad.⁸

Gelezen, geschreven, herschreven, herlezen, ~~vergeten~~,
opnieuw beginnen.

7 | ‘Niet de heroïek van verkennings-
expedities maar het wachten en
uitrusten tussen twee verkenningen
levert de verhaalstof.’ Andrei Tarkovski,
*De verzegelde tijd. Beschouwingen over de
filmkunst*, 1986: p. 17.

8 | *Sediment* van Latijn: *sedimentum*
‘bezinksel’, afgeleid van *sedere*,
‘vastzitten, zinken, beklijven’ (website
etymologiebank, EB). Hélène Cixous,
schrijver en filosoof, observeert dat
haar boeken worden verrijkt door
alluvial deposits: ‘They are the product
of many makers, dreamed, dictated,
cobbled together, augmented with
fantasies ...’ (‘We Defy Augury’, 2019:
pp. 17-22). Claude Lévi-Strauss:
‘[D]oor ervan uit te gaan dat met alles
rekening gehouden moet worden,
vergemakkelijkt ze de vorming van
een “geheugen”’ (*memory bank*, in de
Engelse vertaling): een gefossileerde
getuigenis van de geschiedenis van
een individu of gemeenschap (*Het
wilde denken*, 1990, pp. 28-29; 35). In
mijn idiolect verwijst “sediment” naar
de vruchtbare, circulaire humuslaag
die zich opbouwt uit al het gelezene,
vergetene, vertelde, beleefde en
geschrevene – ‘neergedwarreld en
bezonken’ – vanwaaruit het “nieuwe”
zich ontwikkelen kan.

i | Je bent ook wat je hebt verloren

Een niet geheel willekeurig boek, *Zelfportret als legkaart* (1954) van Hella S. Haasse, sla ik op een willekeurige bladzijde open, pagina 82, en lees: “Wie het verleden als voorbij ziet, kan er geen leven in ontdekken, noch het in levende gestalten en gebeurtenissen zichtbaar maken. Geschiedenis is de vorm waarin zich aan ons datgene voordoet dat dóór-werkt, onvergankelijk is, die stroom van leven waar wij deel van zijn. Wat ‘werkelijk’ geweest is, *blijft* altijd werkelijkheid.”

Langsij in de kantlijn staat een verticaal potloodstreepje bij deze passage, zoals op wel meer plaatsen streepjes, soms zelfs dubbele strepen, in de kantlijn staan. Getuige de ferme handtekening op het schutblad is het boek afkomstig uit de nalatenschap van mijn grootvader, *A.J. Rasker*, geen flauw idee hoe het in mijn kast is beland maar ze is welkom, deze erudiete poging van Haasse, zoals de flaptekst meldt, “... zich te bezinnen op het hoe en waarom van datgene in zichzelf dat zich in het schrijven manifesteert.”

Mijn geheugen hapert, want onderwijl dringt zich bij menig streep en ezelsoor de vraag op: welke lezer is hier aan het woord? Wie gaf dit zijdelings commentaar, mijn grootvader, notoir kantlijnkrabbelaar, altijd in dialoog met het gelezene, of ik zelf, uit eender hout gesneden?

Dubbele streep in de kantlijn, laatste bladzijde: “De waarheid zet uit naarmate wij zelf groeien. Nooit achterhalen wij haar. Ik geloof dat dit onophoudelijk méé-groeien zin en doel van het mens-zijn is. De ‘wereld’ afzweren? De ‘illusie’ verloochenen? Waarom? *Alles hoort erbij.*”

Zoals de geschiedenis de vorm is waarin zich het verleden aan ons voordoet dat dóórwerkt, zo geloof ik stellig dat ook de toekomst zich reeds eerder in het heden aan ons voordoet, *vóórwerkt* om Haasse te parafraseren, dan dat hij zich in het bewustzijn manifesteert. Vandaar dat woorden zich laten kneden tot een betekenis-in-vorm die er ook voor mij nog niet was, totdat ze zich openbaarde.

